

АВТОБІОГРАФІЧНИЙ ПІДХІД У ДОСЛІДЖЕННІ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ В АЕРОКОСМІЧНІЙ ІНЖЕНЕРІЇ

**І. Ушно, канд. філос. наук, доцент
Національний аерокосмічний університет «Харківський
авіаційний інститут»**

Упродовж десятиліть STEM-галузі (наука, технології, інженерія, математика) залишаються одними з найменш інклюзивних за гендерною ознакою. Жінки, які працюють у технічних і точних науках, досі зіштовхуються з структурними, культурними та соціальними бар'єрами – від стереотипів і упередженого ставлення до відсутності менторської підтримки та рівного доступу під час кар'єрного зростання. Особливо помітною ця нерівність є в аерокосмічній інженерії – сфері, яка традиційно асоціюється з чоловічими якостями: силою, логікою, рішучістю. Жінки в космічній галузі часто залишаються невидимими в історії, дослідженнях та медіа, попри свій вагомий внесок.

У цьому контексті автобіографічний підхід стає не просто способом розповісти свою історію, а методом критичного осмислення системи, яка формує досвід жінки в науці. Він дозволяє: вивести приватне у публічне поле; викрити невидимі механізми виключення; переформатувати уявлення про наукову суб'єктність. Таким чином, дослідження гендерної нерівності через автобіографічну оптику – це крок до людянішої, інклюзивної, відкритої науки.

Запропонована методологія автобіографічного дослідження гендерної рівності в аерокосмічній інженерії охоплює кілька етапів.

1. Формулювання проблемного запиту, а саме яким чином особистий досвід жінки в аерокосмічній інженерії відображає системну гендерну нерівність?

2. Вибір дослідницького підходу, що включає якісну методологію: наголос на досвіді, інтерпретації, сенсах та автобіографічне письмо або наративні інтерв'ю.

3. Збирання даних:

- написання особистої автобіографії (рефлексивний текст);
- збирання автобіографічних фрагментів або інтерв'ю з іншими жінками в галузі;
- використання вторинних джерел: блоги, статті, виступи, архіви.

4. Аналіз:

- кодування тематик (сексизм, самотність, роль менторства, натхнення);
- наративний аналіз (як структурується історія, що замовчується, що підкреслюється);
- інтерсекційний аналіз (врахування перетину гендеру з іншими факторами – віком, расою, соціальним статусом).

5. Інтерпретація або пов'язування особистих історій з ширшими структурами: інституційна культура, історія науки, гендерна політика.

6. Представлення результатів через інтеграцію особистого і академічного письма або використання прямих цитат, фрагментів текстів, візуалізацій.

Переваги автобіографічного підходу:

глибина і щирість, де дослідниця не тільки спостерігає, але й бере участь, переживає, рефлексує;

актуалізація «мовчазного знання», досвіду, який не фіксується статистикою, стає цінним матеріалом;

переосмислення наукової об'єктивності або визнання суб'єктивності як ресурсу, а не перешкоди;

політична й етична значущість, коли дослідження стає актом видимості, опору і солідарності.

Виклики й обмеження:

суб'єктивність і ризик упередженості, коли особистий досвід не завжди можна узагальнити – але його цінність у глибині, а не в репрезентативності;

етична вразливість, коли відкритість себе (або респондентки) потребує чутливості, етичного захисту та делікатного представлення;

сприйняття академічною спільнотою, коли автобіографічний підхід іноді критикується як «ненауковий» або «емоційний»;

неоднозначність інтерпретацій, коли один і той самий досвід може трактуватись по-різному – і це вимагає від дослідника високого рівня саморефлексії.

Після збору автобіографічних текстів або інтерв'ю настає етап аналітичного занурення: не лише «що було сказано», а як, чому і в якому контексті. Основні теми, які часто проявляються в автобіографічному досвіді жінок в STEM/аерокосміці:

1. ДИСКРИМІНАЦІЯ

- прихована й відкрита: жарти, недовіра, недопуск до проєктів;

- узаконені нерівності: гендерний дисбаланс у зарплаті, бракує просувань;

- емоційне навантаження: відчуття меншовартості, ізоляції, «не на своєму місці».

2. САМОРЕАЛІЗАЦІЯ

- освоєння простору технічної науки попри бар'єри;

- прагнення вийти за межі ролі «жінки в чоловічій професії», бути просто фахівчицею;

- зміцнення через подолання – досвід, що формує стійкість.

3. СПІЛЬНОТА / СОЛІДАРНІСТЬ

- пошук однодумців: жіночі кола, неформальні групи підтримки;

- менторство: старші жінки, які допомогли «втриматися»;

- важливість бути прикладом для наступного покоління.

Автобіографічний кейс: Валентина Володимирівна Бондаренко.

У 1971 році закінчила Саратовський авіаційний технікум, спеціальність технік - приладник. Близько 40 років пропрацювала по спеціальності у центральному аеропорту м.Сімферополь. Обслуговувала такі гелікоптери та літаки: Мі-8, Іл-14, Іл-18, Ан-24, Як-40, Ту-104, Ту-134, Ту-154. Перевіряла висотоміри, прилади топливної системи, самописці, показники швидкості та чорні скрині. Завжди відчувала себе в «чоловічій» професії. До дискримінації відносить жарти, коментарі, маніпуляцію преміальними коштами, а також першочерговість під час скорочення персоналу (у тебе є чоловік, він заробляє, а у нас сім'я). Вважає себе

самореалізованою, бо постійно підвищувала категорію, залишалася одна на нічному чергуванні, виступала в ролі ментора та куратора.

Висновки.

1. Автобіографічний підхід – це повноцінний науковий інструмент. Він дозволяє виявити приховані форми дискримінації, які часто не фіксуються статистикою чи кількісними опитуваннями. Автобіографія – це джерело знання, емоційного досвіду, смислів і стійкості.

2. Гендерна нерівність в аерокосмічній інженерії – системна, а не випадкова. Вона проявляється на всіх етапах: від освіти до керівних посад. Особисті історії жінок підтверджують, що навіть у ХХІ столітті наука залишається неповністю інклюзивною.

3. Особистий досвід – це також політична дія. Автобіографія стає способом дати голос, переосмислити норми та запустити зміни в науковій культурі. Це акт не лише осмислення, але й опору, солідарності та трансформації.

Пропозиції для освітніх і наукових інституцій

1. Інституціоналізація менторства:

- створення жіночих менторських програм у STEM-напрямах.

- публічне визнання жінок-науковиць як рольових моделей.

2. Інтеграція якісних досліджень в технічну освіту:

- вивчення соціокультурного контексту науки.

- курс з «гендерної чутливості в інженерії» для студентів.

3. Зміна академічної культури:

- переосмислення наукової об'єктивності: визнання суб'єктивного досвіду як цінного.

- підтримка досліджень, що поєднують STEM і гуманітарні підходи.

4. Публічні платформи для історій:

- архіви жіночих автобіографій у STEM.

- виставки, публікації, документальні проєкти.